

27.10.2024

הערות לטייטת התכנית הכלכלית לשנת 2025 והשלכותיה על אוכלוסיות מוחלשות

או במילים אחרות: גזל כבשת הרש

אנו ארגוני חברה אזרחית, הפועלים למען זכויות של אוכלוסיות מגוונות בישראל הסובלות מאפליה, הדרה ועוני, ופעילים מרשת הפעילים לחיים בכבוד, דורשים מהממשלה ומהכנסת להימנע מהטלת עלויות המלחמה על האוכלוסיות המוחלשות ביותר בחברה בישראל. אוכלוסיות אלה כורעות תחת הנטל הקשה של יוקר המחיה המאמיר ומתמודדות עם פגיעות מוגברת בשל המלחמה. ציפיתנו הסבירה היא כי המדינה תזהה את האוכלוסיות המוחלשות ביותר ותפעל לחיזוקן בעת שגרה וביתר שאת בעתות חירום ומלחמה: אוכלוסיות החיות בעוני, ומתמודדות עם חוסר ביטחון תזונתי ועם מצוקות רגשיות הנובעות ממחסור במשאבים כלכליים ומתגברות לנוכח מצב המלחמה. בימים אלה, המדינה נדרשת לחזק את החוסן של האוכלוסיות, המהוות את החוליות המוחלשות ביותר. ההתייחסות לאוכלוסיות אלו כאל מקור מימון נוח לבור התקציבי שיצרה המלחמה הנה בלתי הגיונית ובלתי מוסרית כאחת.

התקציב המוצע כולל מספר רכיבים הממוקדים בפגיעה באוכלוסיות המוחלשות והעניות ביותר בישראל:

- * הקפאת הקצבאות
- * פגיעה במענק עבודה
- * אי העלאת שכר המינימום ופגיעה במקבלי השלמת הכנסה לשכר המינימום
- * הקפאת מדרגות המס ונקודות הזיכוי
- * הזנחת החובה להבטיח ביטחון תזונתי
- * קיצוצים וצמצומים במגזר הציבורי (בשירותי חינוך, בריאות, רווחה)
- * העלאת דמי הביטוח הלאומי וביטוח הבריאות הממלכתי המינימליים.

הקפאת קצבאות

הקצבאות בישראל הן בסכומים נמוכים מאוד- שכבר היום לא מספיקים לקיום בכבוד.

דוגמאות:

הבטחת הכנסה - ליחיד/ה 1961 ש"ח, זוג 2697 ש"ח, זוג עם 2 ילדים ומעלה, או הורה עצמאי עם ילד- 3285 ש"ח.

נכות כללית 75% 4,291 ש"ח, עם בת/בן זוג 5673 ש"ח, תוספת ילד 1106 ש"ח.

נכות כללית 60% 2476 ש"ח, עם בת/בן זוג 3305 ש"ח, תוספת ילד 664 ש"ח.

קצבת זקנה יחיד/ה 1736 ש"ח, עם השלמת הכנסה 4132 ש"ח. לזוג עם השלמת הכנסה- 6,529.

קצבת שירותים מיוחדים (שר"מ) – נעה בין 1,771 ש"ח ל-8,313 ש"ח כתלות במידה בה זקוק האדם לעזרה בביצוע פעולות היום-יום. נציין כי משבר בכוח העובדים בענף הסיעוד כבר היום מביא לכך שסכומים אלה לא מאפשרים לרכוש את השירות הדרוש והוא נותר נחלתם של בעלי אמצעים.

הקפאת הצמדת הקצבאות למדד המחירים לצרכן משמעה, כי המשפחות הזקוקות לקצבאות למחייתן יוכלו לרכוש פחות שירותים ומצרכים חיוניים, וזאת בעוד שעלויות השירותים והמצרכים עולה, והשירותים הציבוריים מצטמצמים בגלל הקיצוצים בתקציבים שכבר הושטו. **כבר עכשיו הנתונים מראים כי אוכלוסיות אלו נאלצות לבחור בין קורת גג, מזון ותרופות.**

הצמדה-דרושה לנוכח עליית מחירי המזון והמדד ולאור שיעורי העוני והאי-ביטחון תזונתי הגבוהים ממילא בקרב מקבלי קצבאות

בעוד שהמדד במהלך שנת 2024 עלה ב-3.7%, עליית מחירי המזון הגיעה לשיעורים גבוהים ביותר: עלייה של 18% במחירי הירקות ושל 12% במחירי הפירות ברבעון הראשון של השנה בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד (דו"ח לקט ישראל 2024); עלייה של 30% במחירי סל מזון ב-5 השנים האחרונות. בנוסף, בשנת 2025 שיעור המע"מ צפוי לעלות - מה שייקר עוד יותר את מחירי כלל השירותים ובכללם מזון ותרופות. עליית מחירים כללית משמעה כי גם שכר הדירה הממוצע יעלה. נציין כי העלייה בשכר הממוצע לא מדביקה את קצב עליות המחירים ובמהלך שנת 2024 השכר הממוצע עלה ב-4% בלבד.

חלק ניכר ממקבלי הקצבאות מצויים ממילא **בעוני ובחוסר ביטחון תזונתי**. לפי פרסומי המוסד לביטוח לאומי 30% מהאוכלוסייה הבוגרת בישראל מצויה בחוסר ביטחון תזונתי. נכון לשנת 2022. 1.98 מיליון אנשים חיים בעוני (נתוני 2022 ביטוח לאומי), מתוכם 873,000 ילדים ו-949,600 קשישים. בקרב מקבלי קצבאות שיעור החיים בעוני ובאי-ביטחון תזונתי גבוה במיוחד.

מסקר ביטחון תזונתי 2021 של הביטוח הלאומי עולה כי 46% ממשפחות המקבלות קצבת הבטחת הכנסה ו-36% מהמקבלות קצבת נכות של הביטוח הלאומי חיים באי ביטחון תזונתי. (<https://www.btl.gov.il/Publications/research/Documents/bitconTzonti%202021.pdf>)

מדוח העוני האחרון של הביטוח הלאומי לשנת 2022 עולה כי תחולת העוני של משפחות בקרב מקבלי הבטחת הכנסה ומזונות שיעור העניים גבוה במיוחד – כ-54% וכ-40% בהתאמה. (https://www.btl.gov.il/Publications/oni_report/Documents/dohaoni2022.pdf)

מכאן כי הקפאת הקצבאות משמעה פניה לנשיאה בנטל על ידי מי שכבר אין להם די לקיום בכבוד.

הקפאת מענק העבודה

מענק עבודה נועד לתמוך בעובדים הכי עניים במשק, שמשתכרים שכר נמוך והם הורים לילדים, בני 55 ומעלה או אנשים עם מוגבלות. על פי התוכנית המוצעת, סכום התקרה לזכאות לא יתעדכן וכך גם עלייה קטנה בשכר תמנע או תצמצם את הזכאות של עובדים. ות בשכר נמוך לקבלת מענק העבודה.

זוהי פגיעה בעובדים העניים ביותר במשק.

הקפאת שכר המינימום

כפועל יוצא של הגזרות המוצעות, שכר המינימום לא יעלה - היות והוא נקבע כנגזרת מהשכר הממוצע (47.5%). מדובר בפגיעה קשה בעובדים המוחלשים ביותר במשק. בעוד שהמחירים עולים והשירותים הציבוריים מצטמצמים, הקפאת שכר המינימום משמעותה שחיקה בפועל של שכרם הנמוך ממילא. הקושי של המגזר העסקי להתמודד עם השלכות המלחמה ברור, אך לא ייתכן שבמקום לתמוך במעסיקים, תצפה המדינה מהעובדים בשכר מינימום לממן את ההידרדרות במצב הכלכלי.

מעבר לכך, קבוצה גדולה של עובדים ששכרם נקבע על ידי השלמה לשכר מינימום בשירות הציבורי, והשכר שלהם יקפא גם אם יזכו להעלאות בהסכמים. משמעות הדבר גם פגיעה הפרת בכוח השביתה וההתארגנות, כי כל מה שירוויחו יופחת מההשלמה.

חשוב לציין שעובדות ועובדים בשכר נמוך מהווים קבוצה שכבר נפגעה באופן לא פרופורציונלי מהמלחמה. רבים מהם פוטרו או הוצאו לחל"ת בשל פינוי או פגיעה בענפים בהם הועסקו. הפיצוי הניתן לעובדים בשכר נמוך עבור אובדן ההכנסה הוא נמוך, ויש כאלה שכלל לא נקבע להם מנגנון פיצוי כמו עובדים בשכר שעתי. עובדים אלה לא הוצאו לחל"ת אך שעות העסקתם צומצמו באופן שהשליך על אובדן הכנסה מינימלית לקיומם ([קולות נסתרים - השלכות מלחמת 7.10.2023 על תעסוקת נשים, אתגרים, כשלים ומענים מוצעים](#), איתך-מעכי).

נציין כי הקפאת שכר מינימום והקפאת קצבאות עשויה לפגוע באופן עקיף בצריכה בשוק הפרטי, שכן מדובר באוכלוסיות שכל הכנסותיהן מופנות לצריכת מוצרים ושירותים. היות שכך, מהלך זה עשוי לדרדר עוד יותר את המצב הכלכלי במשק ולא רק את מצבן של אוכלוסיות אלה. לעומת זאת, דווקא חיזוק של האוכלוסיות המוחלשות עשוי לסייע להבראה של המשק ולשיקום נזקי המלחמה.

מדרגות המס

הקפאת מדרגות המס פוגעת יותר בבעלי הכנסות נמוכות ובינוניות, ואינה גובה יותר מבעלי הכנסות גבוהות. יצוין כי ניתן היה להוסיף מדרגת מס, למשל, להכנסה מעל 30,000 ש"ח לחודש במקום שמי שמשתכר מעט יותר מ-7011 ש"ח - יחל לשלם מיסים.

ביטחון תזונתי

המדינה התחייבה לבג"ץ שלא יהיה עוד כסף קואליציוני במשרד הפנים לתווי מזון, והתקציבים לביטחון תזונתי יועברו למשרד הרווחה. על אף הצורך של למעלה מ-250,000 משפחות המצויות בחוסר ביטחון תזונתי **חמור** - אין בתקציב התחייבות לתמוך במיזם לביטחון תזונתי של הרווחה, ולא ברור האם הוא יכלל בבסיס התקציב.

העלאת דמי הביטוח הלאומי וביטוח הבריאות הממלכתי המינימליים

צעד רגרסיבי הפוגע פגיעה נוספת באוכלוסיות שאין להן הכנסה או שהכנסתן נמוכה. פגיעה חמורה במיוחד בעובדות ובעובדים בשכר נמוך שעד כה לא נקבע להם תשלום מינימלי, אלא לפי אחוז מהכנסתם.

טענות האוצר:

1. 'קצבאות צמודות שכר ממוצע - יש עיוות בחישוב השכר הממוצע בשל קבוצה לא עובדת גדולה יותר במלחמה'. טענה זו כשלעצמה תמוהה אך וודאי שאינה רלוונטית כאשר הקצבאות כה נמוכות ויוקר המחייה עולה. ניתן לראות שהעלייה בשכר הממוצע לא גבוהה בהרבה מהעלייה במדד.
2. 'פיזרנו את עלות המלחמה על כל העשירונים' - הקפאת הקצבאות, שכר המינימום ושכר הבכירים בשירות הציבורי באותו פרק רק ממחישה עד כמה מדובר בפגיעה בכבשת הרש - לכאורה, הכול מוקפא, אך למעשה הפגיעה במי שתלויים בקצבאות לקיומם או מתפרנסים משכר נמוך היא גבוהה לאין שיעור מהפגיעה במקבלי שכר גבוה. ולא סביר שהם אלה שיממנו את עלויות המלחמה כאשר גם כך הם הנפגעים כלכלית בצורה הרבה ביותר בגלל המלחמה ועלויות המחירים משפיעים במיוחד עליהם.
3. **סיכום**

אין ספק שהמלחמה דורשת היערכות תקציבית שונה ושההתמודדות עם נזקיה תלווה אותנו עוד שנים ארוכות. זה המקום לקבלת החלטה ערכית, מקדמת שוויון ומחזקת אוכלוסיות שגם כך נותרו מאחור במשך שנים רבות ועל אחת כמה וכמה בתקופת המלחמה. חוסנה של חברה נמדד ביכולת שלה לחזק את החוליות החלשות שבה, בעת שגרה ובעתות חירום. מן הראוי להשקיע באוכלוסיות אלה, לחזק אותן לטווח ארוך ולאפשר להן לצאת ממעגל העוני ולהיות חלק מהשיקום והבנייה מחדש של החברה לאחר סיום המלחמה והשבת החטופים. בוודאי שאין לפגוע באוכלוסיות אלה יותר ולממן את המלחמה על חשבונן. נציין כי חובה זו נמנית עם המחויבויות הבינלאומיות של ישראל לפיתוח בר קיימא הן שלא להשאיר אף אחד. ת. מאחור, ולבסס את היציאה מהמשבר על שיתוף פעולה בין-מגזרי וחיזוק של אוכלוסיות מוחלשות ([ההיבטים האזרחיים של המלחמה בראי יעדי האו"ם לפיתוח בר קיימא](#), איתך מעכי).